

Jost, Henryk

"Standard Proposals for Mill Survey Work", Anders Jespersen, Holte 1965; "Nationalmuseets Mølleudvalg 1953-1960. First Annual Report", Anders Jespersen, Holte 1960; "Mills and their Preservation", Anders Jespersen, Copenhagen 1963; "Mill Preservation in Denmark", Anders Jespersen, Holte (...)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/2, 409-410

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Anders Jespersen, *Standard Proposals for Mill Survey Work*. Nationalmuseets Mølleudvalg i Selskabet Danske Møllers Venner. Karbo, Holte 1965, ss. 13 (wydawnictwo powielone).

Anders Jespersen, *Nationalmuseets Mølleudvalg 1953—1960. First Annual Report*. Karbo, Holte 1960, ss. 50 (wydawnictwo powielone).

Anders Jespersen, *Mills and their Preservation*. Bording, Copenhagen 1963, ss. 10.

Anders Jespersen, *Mill Preservation in Denmark*. Nationalmuseets Mølleudvalg i Selskabet Danske Møllers Venner. Karbo, Holte 1965, ss. 31, tablic 3 (wydawnictwo powielone).

Pierwsze międzynarodowe sympozjum molinologiczne zostało zorganizowane w 1965 r. w Portugalii¹ przez Portugalskie Towarzystwo Miłośników Młynów (Associação Portuguesa de Amigos dos Moinhos) z udziałem molinologów m. in. z Danii, Finlandii, Francji, Hiszpanii, Holandii, NRF, Szwecji i Wielkiej Brytanii. Organizatorem drugiego z kolei sympozjum, które odbyło się w maju 1969 r. w Brede pod Kopenhagą, była Rada Naczelna Ochrony Młynów przy Muzeum Narodowym w Kopenhadze, posiadającym Oddział Młynarstwa (Nationalmuseets Mølleudvalg), oraz Duńskie Towarzystwo Przyjaciół Młynów (Selskabet Danske Møllers Venner). Sekretarzem tego sympozjum był inż. A. Jespersen, doradca techniczny Muzeum Narodowego w Kopenhadze, doskonały znawca molinologii. Jest on autorem kilku interesujących opracowań, dotyczących ochrony dawnych młynów wodnych i wietrznych.

M. in. z okazji pierwszego sympozjum opracował on projekt międzynarodowych norm inwentaryzacji dawnych młynów, postulując jednorodność poczynań badawczych w tym zakresie. W projekcie tym proponował posiłkowanie się przy inwentaryzacji językiem angielskim, ze względu zarówno na jego rozpowszechnienie, jak i na to, że można go używać, pisząc na każdej maszynie do pisania z łacińskimi czcionkami. Wymiary mają być podawane w miarach metrycznych, a młyny oznaczone — według międzynarodowych znaków, używanych np. dla określania przynależności państwowej pojazdów mechanicznych, z dodaniem liczby porządkowej obiektu (system ten rozpoczęto już stosować w Danii i Anglii). Gwoli dokładnego lokalizowania młynów Jespersen proponuje używanie map, na których położenie obiektu określa się długością i szerokością geograficzną.

Wydane dwujęzycznie (po jednej stronie kartki po duńsku, po drugiej — po angielsku) sprawozdanie z działalności Oddziału Młynarstwa duńskiego Muzeum Narodowego w latach 1953—1960 obejmuje krótko skreślone dzieje ochrony zabytkowych młynów w Danii. Autor zaznacza, że już jako jedenastoletni chłopiec zaczął w 1931 r. interesować się dawnymi młynami, zwiedzając wiele obiektów i notując skrętnie dane o nich. W 1953 r. utworzyła się w Danii Rada Naczelna Ochrony Młynów, która — jak wynika z tekstu — wiele zdziałała dla ochrony zabytków młynarskich na terenie Danii: sporo obiektów wyremontowano i uchroniono od zniszczenia. Praca zawiera wiele fotografii, jak również mapę Danii z naniesionymi młynami, objętymi ochroną. Na końcu sprawozdania podany jest wykaz literatury molinologicznej, oraz indeks obiektów młyńskich, podlegających ochronie.

Bogato ilustrowana broszura z 1963 r., omawiająca zagadnienie konserwacji młynów, określa znaczenie tych prac i precyzuje kryteria dokonywania wyboru obiektów, duńską procedurę administracyjną oraz zagadnienia natury technicznej. Na specjalną uwagę zasługuje dobrze pomyślana tablica, systematyzująca napędy tak młynów wodnych, jak i wiatraków, oraz obrazująca ich ewolucję techniczną². Podstawą klasyfikacji napędów młyńskich jest sposób technicznego rozwiązania

¹ Por. informację o tym sympozjum w nrze 1—2/1966 „Kwartalnika”, s. 193.

² Tablica ta znajduje się także w pracy *Mill Preservation in Denmark* z 1965 r.

przeniesienia siły napędowej z wału koła wodnego — lub z wału wiatraka — na biegum młownika.

W wydanej w 1965 r. broszurze A. Jespersen omawia działalność na polu ochrony duńskich zabytków młynskich począwszy od 1953 r. Z ok. 3000 młynów wodnych (wiatraków było prawdopodobnie 2 razy więcej) tylko 5—10% było utrzymane w należyтым stanie. Wszystkie praktycznie młyny istniejące w Danii zostały obejrzone i opisane przez S. Böchera i A. Jespersena. Eroszura zapoznaje prócz tego ze szczegółami konstrukcyjnymi młynów wodnych według schematu: lokalizacja obiektu — koło wodne — napęd — młownik; podaje również dane o wiatrakach. Do pracy załączono mapę obrazującą zasięg typów przekładni i wyposażenia młynów wodnych w zachodniej Europie.

Henryk Jost

„Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce”. T. 2. Muzeum Żup Krakowskich, Wieliczka 1968, ss. 266.

Drugi tom wydawanej przez Muzeum Żup Krakowskich w Wieliczce publikacji nieperiodycznej „Studia i Materiały do Dziejów Żup Solnych w Polsce”¹ podobnie jak i tom poprzedni obejmuje wyłącznie prace dotyczące przeszłości żup wielicko-bocheńskich.

Tom otwiera starannie przygotowana rozprawa A. Jodłowskiego *Pradzieje Wieliczki i okolicy* (ss. 7—136), w której autor w oparciu o całość materiałów archeologicznych znalezionych na obszarze południowo-wschodniej części powiatu krakowskiego (zaprezentowanych w pierwszej części pracy) przedstawił zwięzłą syntezę osadnictwa pradziejowego na obszarze Wieliczki i w najbliższej jej okolicy od paleolitu do schyłku XIII w. (1290 r.). Początki badań terenowych w rejonie Wieliczki sięgają XIX w., ale dominująca część przedstawionych przez autora odkryć pochodzi z ostatnich kilkunastu lat i jest rezultatem prac prowadzonych przez Zakład Archeologii Małopolski Instytutu Historii i Kultury Materialnej PAN, Katedrę Archeologii Polski Uniwersytetu Jagiellońskiego, Muzeum Archeologiczne w Krakowie i Karpacką Stację Archeologiczną. Duże znaczenie mają także prace, które od 1961 r. prowadzi Dział Archeologiczny Muzeum Żup Krakowskich, głównie na terenie miasta i najbliższej okolicy.

Osiągnięte, szczególnie w latach ostatnich, wyniki pozwalają już na pewne ustalenia. Najstarsze ślady pobytu człowieka pochodzą z północnej części badanego obszaru (prawy brzeg Wisły) i odnoszą się do paleolitu środkowego (Kurdwanów), epipaleolitu (Bieżanów, Zakrzów) i mezolitu. W neolicie osadnictwo sięgało już rejonu Wieliczki. Najgęstsze skupiska tworzyła ludność kultury lendzińskiej, z którą wiąże się początki eksploatacji źródeł solnych. Wskazują na to domniemane urządzenia solankowe w Baryczu w postaci prostokątnego zbiornika, rowków doprowadzających solankę i kilku palenisk. Na uwagę zasługuje też interesująca ceramika znaleziona w pobliżu (kubki bezuche ze zgrubiałymi dnami), która, być może, ma również związek z produkcją soli. W epoce brązu i w okresie halsztackim nastąpił dalszy rozwój osadnictwa. Ceramika tego czasu (Biskupice, Podłęże, Zakrzów) dostarczyła zabytków, które, jak się wydaje, mają również związek z eksploatacją wód słonych metodą warzelniczą. Dalsze ślady osadnictwa pochodzą z okresu późnolateńskiego i rzymskiego, natomiast okres wędrówki ludów i początki wczesnego średniowiecza są słabo poświadczone archeologicznie.

¹ Por. recenzję z pierwszego tomu tego wydawnictwa w nrze 4/1966 „Kwartalnika” (ss. 389—391).